

gerlendirmek tüm ilerici, demokrat, yurtsever ve sosyalist kadınların görevidir.

GÖNÜL TAYLAN

OSMANLI TARİHİ VE OSMANLI TARİHÇİLERİ

Birikim'in bu sayısında Osmanlı tarihi üzerine yazılmış kitapları toplu halde tanıtmayı düşünüyorduk. Ancak kitapların çokluğu yüzünden hem buna hazırlanmak güç oldu, hem de böyle bir bölümün hacminin fazla büyük olması sakıncası doğdu. Bu nedenle işi birkaç bölüme ayırmaya karar verdik. Şimdilik Osmanlı tarihçileri üstüne birkaç genel söz söylemekle yetineceğiz.

Osmanlı kökenli olmadıkları halde eserleri Osmanlı tarihi için de geçerli olan tarihçiler arasında İbn Haldun ve İbn Batuta sayılabilir. İbn Haldun, çağının bilim anlayışının çok ilerilerine varmış ve Marksizm- öncesi bilim adamı olarak önemlidir. Çeşitli İslâm devletlerinin yükseliş ve çöküşlerini anlatırken bir çeşit tarih modeli çizmesi, onu ilk tarih bilimcileri arasında sokar. Bu model arayışı, kendisinden daha eski ve daha ünlü Yunanlı ve Latin tarihçilerinden üstün olan yanındır. Şüphesiz ki, bugünkü bilim anlayışımız ve tarih bilgilerimiz ışığında baktığımız zaman İbn Haldun'u eksik ve yer yer yanlış buluruz. Ne var ki, bu tip eksiklikler ve yanlışlar, onun bilimselliğini, yani çağının çerçevesi içindeki bilimselliğini pek fazla zedelemeyiz. Aynı şekilde çağdaş fizik bilimi de Newton'u veya Kopernik'i değiştirmiştir, ama onları bilim adamı statüsünden uzaklaştırmamıştır. Ayrıca, İbn. Haldun'un Osmanlı devleti henüz kurulurken, başka İslâm devletleri için söyledikleri, sonradan Osmanlı devletinde de doğrulanmıştır ki, bu da kurduğu modelin sağlamlığının bir kanıtıdır.

İBN BATUTA SEYAHATNÂMESİNDEN SEÇMELER

Hazırlayan:

İsmet Parmaksızoğlu
Millî Eğitim Basımevi,
135 sayfa, 5 lira

İbn Batuta, ondördüncü yüzyılda yaşamış bir Berberî arap gezgini ve yazarıdır. Çıktığı çeşitli gezilerde Hindistan ve Çin'e kadar gitmiş, bu arada Anadolu'dan birkaç kere geçmiştir. Böylece gezi kitabının bizimle ilgili kısmı, Osmanlı devletinin yeni kurulduğu, Anadolu'da Selçuklu İmparatorluğunun yıkılmasından sonra öbür Türk beyliklerinin yaşadığı bir dönemi aydınlatan en önemli belgeleri içerir.

İbn Batuta, İbn Haldun gibi tarihe geniş bir perspektif içinde bakabilen bir aydın değil, ayrıntılara takılan, gündelik hayatı kaydetmekle yetinen bir gezgindir. Kitabının yararı da bu çeşitten. O günün Anadolu'su ile ilgili pek çok somut ayrıntı bulabiliyoruz. Bunların en önemlisi, İbn Batuta'yı da en fazla etkileyen Ahi örgütüdür. Yazarın bu demokratik örgüt için söylediği övücü sözler, Osmanlı devletinin kuruluş dönemini yücelterek anan birçok Türk yazarının başlıca kaynağı olmuştur.

«1000 Temel Eser» arasında çıkan bu çeşitten başka eserler gibi İbn Batuta'nın bu eseri de yararlı; ama hazırlanışının, yani önsözünü ve notlarının yeterince aydınlatıcı olduğu söylenemez.

ÂŞIK PAŞAOĞLU TARİHİ

Hazırlayan: Atsız
Millî Eğitim Basımevi
234 Sayfa, 5 Lira

Âşıkpaşazade'de aynı yüzyılın sonlarında doğmuş ve uzun bir hayat yaşadıkandan sonra, 1481'de ölmüştür. Böylece Yıldırım Bayezid zamanından

İl. Bayezid zamanına kadar uzun ve karışık bir dönemi gördü. İlk Osmanlı dönemi üstüne anlatılan çoğu efsane'nin kaynağı odur.

Âşıkpaşazade tipik bir Osmanlı vaka-nüvisidir. Padişah'ın kuludur. Bedreddin olayını anlatışı, bunun çeşitli kanıtlarından biridir. Bir başkası da, Osmanlı Padişahlarının «huy ve âdetleri» ni anlatması. Âşıkpaşazade'ye göre, Osman'dan Fatih'e kadar padişahların huy ve âdetleri tamamen aynı; hepsi maret, hayrat yaptırıp fakara sadaka veriyorlar. Bunların dışında bir «huy»ları da yok. Gelgelelim, böyle resmî dille konuşmayı unuttuğu zamanlarda bazı ilginç dedikodular da anlatır. Kitabın yararı verdiği ayrıntılarda ve çağının belirli bir kesiminin ideolojisini olduğu gibi yansıtmassındandır. Çağının Anadolu Türkçe'sinin de iyi bir tanığıdır. Bugünün «milliyetçi»lerine sevimli görünen bir yanı da yaşadığı dönemde Müslümanlarla Hıristiyanların karışmasına karşı çıkması olabilir.

Bu kitabın hazırlanışı için de aynı yargı geçerli.

GENEL OLARAK OSMANLI TARİHÇİLERİ ÜSTÜNE

İbn Haldun'un benzeri bir tarihçi Osmanlılar arasından çıkmadı. Onun araştırmacılığı, eleştirelliği, özellikle de topluma ve tarihe ekonomiye dayanan bir model içinde bakma çabası, Osmanlı tarihçileri için neredeyse hiç duyulmadık, akla gelmedik şeylerdi. Gerçi her insan gibi onlar da hayata belli modeller içinde bakıyorlardı. Ama bunlar, bilimsellikten uzaktan yakından ilgili modeller değildir. Topluma bakışın neredeyse evrensel «bilim-dışı» biçimi olan insan bedeni modeli hepsinde egemendir. Bu model, toplumda değişimi, toplumsal yapıların gerçekte birbirlerini belirleyiş bi-

çimlerini görmemek için bilirdir.

Fatih döneminden sonra medreselerde bilimsel çalışmanın imkânsız hale gelmesi, Osmanlı tarihçilerinin de genel ideolojik belirlenmelerini bu yönde etkilemiş olabilir. Öte yandan, tarihçilerin devlet katındaki yerleri de tarihe bakışlarının böylece belirlenmesinde rol oynamış olmalıdır.

Ünlü Kâtip Çelebi, 1652 yılında sunduğu raporda, reaya ile berayanın Tanrı yanından sultanlara ve büyüklere emanet olarak verildiğini söyler.

Niyazi Berkes, *Türkiye İktisat Tarihi*'nde (Gerçek Yayınları, İstanbul, cilt II, s. 174) Kâtip Çelebi'nin toplum görüşünü şöyle özetliyor: İnsan bedeni dört unsurdan yapılmıştır... Bunun gibi, insan toplumlari da dört sınıftan (rükün) yapılmıştır. Vücuttaki duygu ve güçlerin karşılığı olan devlet büyüklerinin aracılığı ile bunların kullanılması ve bakımı, kişinin düşünün benliği karşılığı olan yüksek ünlü sultanın yetkisine bırakılmıştır.

«Dört sınıf dediğimiz ulema, asker, tüccar ve reaya'dır. Yüksek ulema zümresi vücuttaki kana benzer... Asker ise, vücuttaki lenf sıvısı (balgam) karşılığıdır. Tüccar vücuttaki safra, reaya ise vücuttaki sevda karşılığıdır, çünkü onun niteliği toprakta ve aşağıda olmaktadır.»

Çelebi toplum/beden analogisini sonuna kadar sürdürür, sultan ruh, vezir akıl, ulema bilgi olur, v.b. Hazine ise midedir. Bozuklukları, herhangi bir iktisadî kavramın kıyasından geçmeden sayar ve bunlara, bugün de hâlâ yaygın olan ideolojinin klasik tedbirlerini önerir: «İyi bir tedbir» almak, falan mevkie «iyi dindar» bir adam getirmek yollu «çare»leri vardır.

Bir başka önemli Osmanlı tarihçisi de Naima'dır. Naima'nın değindiği pek çok ilginç olaydan biri, IV. Murat döneminin Kadızadeli hareketidir. Naima bunu tam bir egemen sınıf gözüyle görür ve aktarır.

XVII. yüzyılda vaizlerle «sofiyye ricali», yani tasavvufçular arasında şiddetli bir mücadele başlar. Bu aslında, egemen sınıfların «kibar» dini ile, daha aşağı tabakaların toplumsal bozukluğa tepki olarak dile getirdikleri bağnaz «şeriatçı» anlayış arasındaki kavgadır. Naima, tasavvufu egemen sınıflar arasında meşru görür, halk arasına yayılmasını tehlikeli sayar. Bu tutum, bugünün, salon sosyalistlerini bağrına basıp işçilere sosyalizmin anlatılmasına pek hiddetlenen burjuva tavrına çok yakındır.

Kadızade'nin kopardığı gürtü üstüne IV. Murat ulemadan Şeyhî efendiye aşağıdaki soruları soruyor ve şu cevapları alıyor:

1 — Müsbet ilimlerin ve bu meyanda riyaziyenin (matematik) tahsili meşru mu değil mi? (Cevap: meşrudur)

2 — Hızır Peygamber sağ mı değil mi? (Cevap: sağdır)

3 — Ezan ve nat-i nebevî, mevlût ve sair şeylerin makâmı ve güzel sesle okunması caiz mi değil mi? (Cevap: caizdir)

4 — Tarikat erbabının devran ve semaları meşru mu? (Cevap: meşrudur)

5 — Makam-ı tazimde Peygambere «sallallahü aleyhi ve sellem» ve eshaba «radiyüallahü anh» demek lâzım mıdır? (Cevap: lâzımdır)

6 — Sigara, kahve vesair muhdesatin haram mıdır? (Cevap: değildir)

7 — Hazretî Peygamberin peder ve valideleri iman sahibi miydi? (Cevap: öyle ve-fat ettiler)

Bunun dışında, Muhyidin-i Arabî'nin düşünceleri, Yezid'e lânet etmenin gerekliliği, kabirleri ziyaret zorluğu, cemaatle nâfile, regaip, berat, kadir namazları kılın-

ması, el etek öpmek, eğilmek sorunu, rüşvet sorunu gibi konularda da sorular sordu. Padişah'a bunları sorduran Kadızade'nin başlattığı «şeriate dönüş» akımıydı ve Şeyhî efendi de bunlara «kibar»ların, Kadızadeli memnun etmeyecek cevaplarını vermişti.

Bu konuların bazıları İslâmî çevrelerde hâlâ tartışılır. Kadızade olayı İslâm'ın ilk günlerine dönüş özlemi açısından gerici, zenginlerin tüketimlerine bu ideolojiyle karşı koyması bakımından tepkiciydi (ama olumsuz «reaksiyoner» anlamında değil). Bütün bunlarda, MSP ideolojisinin kökenlerini görmek de mümkündür.

Naima olayları anlatırken, egemen ideolojiyi doğal olarak benimser. Anlattıklarından, hareketin «halkçı» yanına duyduğu öfke sezilir: «Avamı ve murabahacı ve muhtekir esnafı ele alıp...», «softalar sopalar ve kürdeler ile muhtekir ve mürâi esnaf...»

Bu çeşit şeriatçı akımlar körü körüne imanı her şeyin üstüne koydukları için akli yadsırlar. Geçenlerde yayımlanan «Akla Karşı Tezler» adlı şiir de bunun böyle olduğunun bir kanıtıdır. Sanat ve güzellik de, bu tür hareketler için günahdır, çünkü dünyevîdir. Camide birden fazla minare, güzel sesli hafız, her çeşit zevk ve tüketim, her çeşit şatafat haramdır. Bütün bunlarda, yeni yetişen burjuvazilerin tutumluluk, sermaye birikimi içgüdüleri de yansır. Batı'da Püritenliğin gelişmesinde aynı şeyler olmuştur. Şüphesiz Türkiye'de, o dönemde, bir burjuvaziden değil burjuvazlaşma özlemi duyan bir zümreden söz edilebilir. Bu zümrenin ideolojisi, egemen sınıf karşısında duyduğu eziklik ve tepkiyle, yükselme hirsinin kıyıcılığını, hoşgörüsüzüğünü birleştirir. El etek öpmeye, rüşvete karşı tepki,

Yezid'e, Firavun'a duyulan sempatiyle karışır.

Naima'dan bütün bunları, sınıfsal önyargılarının arasından damıtarak çıkarmak gerekiyor. Bu tabii bütün Osmanlı tarihçileri için geçerli. Bu kadar ayrıntı vermelerine de şükretmek gerekir. Belgesel önemi en fazla olan Osmanlı tarihlerinden biri de 1939'da yeni Türkçe olarak basılan *Koçi Bey Risalesi*'dir.

SON DÖNEM OSMANLI TARİHÇİLERİ

Osmanlı Devletinin son zamanlarında, bir çoküntünün içinde yaşayan tarihçiler de, temelde, kendilerinden önceki vaka-nüvis ve tarihçilerle aynı ideolojiyi paylaşırlar. Onların çağında Batı'da Taine, Hammer, Macaulay, Montesquieu, Caryle gibi çoğu genel gerici olan tarihçiler gelip geçmiştir. En önemlisi, Fransız Devriminin büyük tarihçisi Michelet eserini yazmıştır. Ama bizim tarihçilerin onları okuduklarının belirttik bir izine raslanmaz. Biz, o döneme kadar, öyle bir tarih yaşamadığımız için, tarih bilincimiz de çok ayrı bir tarzda biçimlenmiştir. Bu dönemde iki çağdaş tarihçi, tarihçiliği her şeye karşı daha bir ciddiye alınması gereken Cevdet Paşa ile amatör tarihçi Namık Kemal, o zamanki Türk toplumunun tarihe bakışının iki karşıt yanını temsil ederler.

Niyazi Berkes, yukarıda sözü edilen kitabında, bu karşıtlığı ve bu birliği çok iyi tesbit etmiştir: Cevdet Paşa «Klasik Osmanlı sistemi»nin bozuk biçimini en iyi kavrayan tarihçi oldu. Namık Kemal ise «ideal» Osmanlı sistemini keşfe çalışan bir sanatçı...

«Namık Kemal, Osmanlı sisteminin özünü, ideal modelini, devletin kuruluş ve yükseliş dönemlerinde aradı. Cevdet Paşa eski Osmanlı sisteminin nasıl yıkıldığını Tanzimatçılara göstermeye çalışırken, Namık Kemal eski Osmanlı sisteminin büyük

yanlarını göstermeye çalışıyor: Büyük hükümdar, büyük vezir, kahraman sipahi, namuslu âlim! Cevdet tutucu, fakat realist; Kemal ilerici ama idealist, daha doğrusu hayalci. Fakat Osmanlı döneminin temellerinin yıkılışının ekonomik nedenlerini bulma işinde, ne birincisi Osmanlı devletinin çöküşünün ekonomik nedenlerini kavrayabilirdi; ne de ikincisi Osmanlı yükselişinin ekonomik riteliğini kavrayabilirdi.» (Aynı eser, s. 49-50)

CEVDET PAŞA TARİHİ

Düzenleyen: S. İrmak ve B. K. Çağlar

Millî Eğitim Basımevi

I. cilt, 468 sayfa, 12,50 Lira

II. Cilt 456 sayfa, 12 Lira

Cevdet Paşa bütün bir tarih sorununu, Osmanlı devletinin yapısı içinden görür ve düşünür. Bu devletin çöküşü başlıca kaygısı olduğu için, onu koruma isteği ile yeniden inşa isteği arasında, yani tutucu bir tavırla değiştirici bir tavır arasında gidip gelir ve bu iki tavır arasında bir «uzlaşma» sağlayabildiği oranda mutlu olur. Değişme zorunluğuna inancı, değişmeye karşı derinden duyduğu tepkiye baskındır hep. Bir yandan da, Tanpınar'ın dediği gibi, çağının zorunlulukları onu *ilk* adliye nazırı, *ilk* Darülmualiminin müdürü, *ilk* hukuk mektebi açıcısı yapar.

Cevdet Paşa, askerlerin sivil idareye atanmasına karşı çıkarken (C.I, s. 61), hem modern bürokratin eski kapıkulu'na tepkisini, hem de sivil memurun askere tepkisini dile getirir.

Tanzimat öncesinin Reisülküttab'ı, Ermeniler'in Katolikleşmesinden hoşnut değildir. Burjuvazlaşmış Ermeniler Batı'ya yaklaşmak için Katolik olurken daha yoksul Ermeniler de buna tepki duyarlar. *Tanzimat*'ın Cevdet Paşası

ise Reisülküttab'a karşı çıkar, Katolik Ermenileri savunur (87-89).

Sağlam Devlet Konusunda Görüşleri :

«Bu, bütçenin kaldıramayacağı ve ulusun dayanamayacağı kadar bol asker ve silâh toplamakla da olmaz. Asıl mesele halkı kalkındırmak ve ülkeyi bayındırlaştırmaktır.

Bunun için de ilk yol vergi almak ve plansız harcamak değil; başka ileri toplumlardan ibret ve örnek olarak fakir milletin boğazından keserek verdiği paraları tam yerine harcamak şarttır... Bu ürünleri çabuk ve kolay taşımaya araç ve yol, çalışanları beslemeye iyi ve düzgün yiyecek; işleri yürütmeye uygun ve işleri görüştü kanun, vakit kaybetmeksizin yapılmalı ve gerçekleştirilmelidir ki yurttaş memnun olsun, memnun oldukça çalışsın, çalışırken devlete servetiyle ve emeği ile iyi hizmet imkânına kavuşsun.» (157)

Paşa'nın ırklar üzerine görüşü de epey kesindir. «İnsanlar üç tohumdan yapılmış olup, bu üç sınıf birbirlerinden bazı özelliklerle ayrılırlar...» Beyaz ırk tabii üstündür, sarı ırk epeyce aşağılık, kara ırk ise en berbadı... Bu siyah ırk için şöyle der: «Güneşin harareti bunların akıllarına zaaf verdiğinden bu ana kadar cahil ve vahşet içinde kalmışlar, kendi hallerini düzeltmeğe muvaffak olamamışlardır. Fitretce insanियette noksanları vardır.» (s. 230)

Fransız Devrimini, bugünün burjuvalarının Komünist Devrimi anlattıkları gibi anlatır: «Fransız millî efkârının bu vesile ile galeyani, Avrupa Devletlerinin uyanmasına sebep olmuş ve bu fitne ateşini henüz kıvılcım iken söndürmeğe teşebbüs ederlerken Napolyon'un çökmesine kadar Avrupa kıtası cenk ateşi içinde kalmış...» (261)

Paşa son derece dindar-

dır, ama, egemen sınıf dini gereği gerici yobazlığa da karşıdır. III. Selim'e hayıflanır, bir yandan da sefahat zamanında şirket kurma teşebbüslerini şöyle anlatır: «Bir memleketin yükselişi, ticarî nizamın kendisinden yana olmasına bağlıdır... Osmanlı devletinin ticareti ecnebiler eline geçtiği için devrin ileri gelenleri ticaretin tekrar Osmanlı teb'asına geçmesine çare arıyorlardı... Devlet ileri gelenleri ve saray adamları birer gemi satın alacaklar ve denizciliğe aşına kimselerle şirket kuracaklardı. Bu hususta bir irade çıkarıldı.» (s. 408-409) Türkiye'de kapitalizmin kuruluş biçimini de gösteren önemli bir örnek bu.

Bu arada hem eğlenceli, hem de «ibret» sayılacak hikâyelere de raslarız: «Hattâ bir aralık İstanbul'da gittikçe artan serserilerin önünü almak için Vekiller Meclisinde bir çare arandığı sırada Halet Efendi 'Okçular başındaki berberin başı kesilsin, başkalarına da korku gelsin...' diyip çıkmıştı. Hazır olanlardan birisi 'Aman ona kıymayın, o benim berberim' diyince Halet Efendi 'Ha o ha başkası maksat eli bıçak tutan kerli fellî birinin başkalarını korkutmak için kurban edilmesidir' diyip çıkmıştı.» (C. I, s. 310)

Cevdet Paşa da toplumu insan bedeni gibi görür. Tarihi büyük ve «yetkili» (tarihi yapmakla görevlendirildiğini gösterir bir resmî evrak olmalıdır mutlaka) insanların yaptığına inanır. Eskiye yenileme dışında her türlü yeniliğe karşıdır: «kimisi de böyle bir Cumhuriyete de kanaat etmeyip işi azıttılar. Şöyle ki: Mülkiyet ve zevciyet haklarını inkâr edip herkes her hususta eşit olmalıdır diyen ayak takımı bu düşünceyi mizaçlarına uygun görerek Fransız Cumhuriyetini bu renge boyamağa teşebbüs

ettiler... İslâm hükümeti ise, hilâfet ve saltanatı toplamış olan ve müslümanların imanı olan İslâm padişahı şeriatın koruyucusu olduğundan hamdolsun her türlü tefrikadan uzaktır.»

OSMANLI TARİHİ

**Namık Kemal
Hürriyet Yayınları
394 sayfa, 25 Lira**

Namık Kemal'in yazdığı Osmanlı tarihinin, Osmanlı tarihi üstüne yazdığı romanlardan bir farkı yoktur. Ama bu tarihi roman gibi yazdığı anlamına gelmez, çünkü Namık Kemal romanı da roman gibi yazmaz. Gerek tarih yazışında, gerekse roman yazışında, doğaüstü güçlere ve olaylara çok fazla yer verir. Bu, burjuva ampirizminin de gerisinde bir anlayışın ürünüdür. Dolayısıyla, ilk bakışta, gerek tarihçiliğinde, gerekse romancılığında, bir çeşit *destanı* imgelemen egemen olduğu düşünülebilir. Gelgelelim, destan kahramanları da bireysel özellikleriyle yaşarlar. Oysa Namık Kemal tarihî kahramanlarına pek fazla bireysel hayat imkânı tanımaz. Değişmez bir ruhun, İslâmiyet'in, Osmanlılığın tezahür ettiği, cisimleştiği uğraklardır kahramanları. Bu nedenle hepsi aynıdır. Böylece Namık Kemal'in tarihi, bir çeşit ahlâkî alegori olarak, gerçek tarihin tamamen dışında yer alır. Yazarın pratik, güncel hedefi, yani çöken devleti kurtarmak için insanları ahlâkî belagatinin hipnotize edici ritmiyle büyülemek ve ajite etmek amacı, tarihteki her olaya bakışında egemendir. Bu nedenle tarihi yalnız kendi milliyetçi açısından görür, her şeyi tek-yanlı değerlendirir. Namık Kemal'in bütün yazılarında olduğu gibi üslubu heyecanlı ve kavgacıdır. Kim olduğu her zaman tahmin edilemeyen düşmanlarla po-

lemik yapar gibidir. Tezleri de, tezlerini desteklemek için gösterdiği kanıtlar da, çocuksudur.

Tarihe ilgisinin başlıca nedeni, tarihi kendi çağı için bir kılavuz haline getirmektir. Bu yolda tarihi olmaya-cak yönere çekip çekiştirmekten geri durmaz. Tarihte sürekli olarak belli bir ahlâkı arar; «Tarih yalnız fikri gelişmeye değil, vicdan temizliğine de en çok hizmet eden bir bilimdir.» Geçmiş bilmek «...insanda millet sevgisini bir kat daha artırır. Bu faydaların hiç biri olmasa, Tarih'in yine de bir faydası vardır ki, o da, her faydanın üstündedir; o fayda da insanın bir şey bilmesine, öğrenmesine ettiği hizmettir.» (s. 15) Tabii burada kendisiyle çelişiyor. Tarihe yüklediği ajitatif görevle, bir çeşit akademik aristokratizmin «başlı başına bir amaç olarak bilgi» anlayışı arasında gidip geliyor.

Batılılar için, milliyetçi açıdan tarih yazımına şiddetle karşı çıktığı halde, kendisi tamamen aynı şeyi yapar. «Rum tarihçileri gibi yalan söylemeyi âdet edinmiş kimselerin...» gibi suçlamaları vardır. Osmanlıların Rumlardan hep casus bulduklarını, ama Rumların Osmanlı casusu kullanmadıklarını iddia ederek şöyle bir sonuca varır: «iki milletin terbiyesi ile ahlâkındaki fark burada da kendin gösterir.» Başkalarına milliyetçilik hakkı tanımaz: «Milleti için fedakârlık, kahramanlık yapan ve canını tehlikeye atarak Padişah'ı öldüren Miloş, Sırp-lar için tarihî bir kahramandır; fakat ahlâk yönünden katil olmaktan kurtulamaz...» (158) Arnavutluk için çalışan Kastoriyote'ye de hoşgörüsü yoktur: «Bir asker için bağlı olduğu ordudan kaçmak bir hizmetçi için efendisine kılıç çekmek ne derece haklı bir sebebe dayanırsa dayansın hiçbir zaman meşru olamaya-

cağı gibi mazur da gösterilemeyeceği açıktır.» (358) Katoliklerin Ortodoks İstanbul'u yağma etmesini bir alay konusu yapar. Sünnilerin Alevisleri kılıçtan geçirmesi konusunda ise bir sözü yoktur.

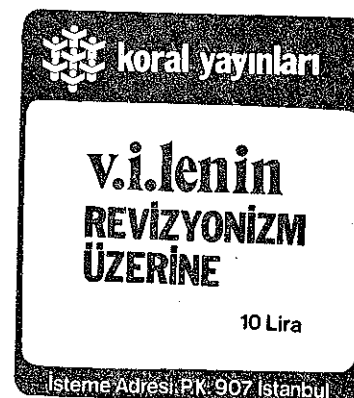
Bedreddin olayını anlatırken, önce teori ile pratiği birbirinden ayırarak bilgili şeyhi temize çıkarmaya çalışır; yani Bedreddin'i Börklüce ile Torlak Kemal'den ayrı düşünmeye çalışır. «Börklüce ile Torlak Kemal'in ortaya attığı müşterek mal yollu kötü fikrin, onun (yani Bedreddin'in) ortaya koyduğu esas fikrin yanlış anlaşılmasından doğduğunu söylerler...» (290) Ama sonunda Bedreddin'den de vazgeçmek zorunda ka-

lir: «...bir hükümetin başı varken ondan daha üstün olduğu iddiasıyla hükümeti ele geçirmeye çalışmak en açık şekliyle isyandır. Bunu yapmaya kalkın, ne kudrette, ne meziyette olursa olsun, ortadan kaldırılması gerekir...» (291) Tarihi hiçbir zaman tarihin kendi kategorileri, belirlemeleri içinde ele almayı çağının ahlâk değerlerine göre yargıladığı halde, Börklüce'ye yapılan işkenceyi birinci ölçütle haklı gösterir: «Börklüce hakkında yapılan muameleyi gaddarlık saymaktan ziyade, zamanın fikir ve âdetlerine bağlamak daha doğru olur.» (289)

Namık Kemal için tarihi yapan ögenin «büyük İnsan-

lar» olduğu da pek söylene-mez. Çünkü yukarıda değinildiği gibi onun büyük insanları bir başka büyük şeyin araçlarıdır. Bu «daha büyük şey» de İslâm ve Osmanlıdır. Dolayısıyla Namık Kemal'e göre tarihi aslında bu ruh yapar. Böylece Namık Kemal, o ruhun «sözcü»sü olarak bazan Hıristiyanlarla, bazan da Yıldırım Bayezid gibi sözkonusu ruha uygun davranmayı yaramazlık eden «bizimkiler»le kavga ederek, son analizde gerçek tarih'le kavga ederek ve tarihi azarlayarak, çağdaş Osmanlılara bir ders olmak üzere ilk Osmanlı dönemi tarihini yazar.

MURAT BELGE

marksizm-leninizm'in ideolojik ve politik düşmanı: maoizm

- bulgar bilimler akademisinin çağdaş toplumsal kuramlar enstitüsü
 - macaristan uluslararası ilişkiler enstitüsü
 - alman sosyalist birlik partisi merkez komitesine bağlı toplumsal bilimler enstitüsü
 - polonya birleşik işçi partisi merkez komitesine bağlı marksizm-leninizm'in temel sorunları enstitüsü
 - sovyetler birliği komünist partisi merkez komitesine bağlı marksizm-leninizm enstitüsü
 - sovyet sosyalist cumhuriyetler birliği bilimler akademisine bağlı uzak doğu enstitüsü
 - çekoslovakya komünist partisi merkez komitesine bağlı leninizm enstitüsü
- bilim işçileri** elbirliğiyle hazırlanmıştır.

öncü kitabevi

Genel Cad. No. 8 Çaplıca - İSTANBUL